

Ž R T V A J U Ź N I H S L A V E N A

Da bi se iskristalisali određeni pojmovi, u ovakvim burnim okolnostima u kojima živimo, pokušaću da dam, sa antroposofskog stanovišta, analizu proteklih zbivanja na prostoru Balkana.

Očito je da podela Slovena na tri skupine: Istočne, Zapadne i Južne nije nimalo slučajna, već da se iza te podele kriju određene duhovne čijenice. Južni Sloveni su u snažnoj vezi sa Istočnim po jednom bitnom pitanju - po pitanju patnje. Istočni i Južni Sloveni su Sloveni koji su do sada najviše propatili, za razliku od Zapadnih Slovena (Poljaka, Čeha, Slovaka). Bugari su po nečemu izdvojeni od ogranka Južnih Slovena, na koje usmeravam svoju pažnju.

Treba da se prisetite užasa ovog rata, zatim Drugog svetskog rata (poginulo je 7-8% stanovništva), Prvog svetskog rata (početak u Bosni), Balkanskih ratova, stalnih buna, nemira, progonstava, zatim žrtvovanja dela Južnih Slovena turskoj najezdi (južnoslovenski pandam istočnoslovenskom žrtvovanju Mongolima). Ovakva sudbina uzrokovala je stvaranje osobenih duhovnih sposobnosti, koje će na svetlo dana izbiti u budućnosti.

No, čini mi se da se osnovna razlika između Južnih i Istočnih Slovena nalazi u načinu patnje. Poznato je da je Carska Rusija najviše zla nanela upravo sopstvenom narodu ili poznati slučajevi masovnog samospaljivanja kod Istočnih Slovena. Dok Južni Sloveni nemaju u ovoj meri izražen fatalizam naspram patnje - nikada nisam čuo da se neko kod nas spalio - već kod njih patnja uzrokuje reakciju. Ovo odražava sposobnost žrtve Južnih Slovena, koja je manja nego kod Istočnih, ali koja, zbog osobina da dolazi usled različite kulturno-religijske pripadnosti (jedinostvena u svetu) je usko povezana sa sudbinom i budućnošću Južnih Slovena. Dakle, Južne Slovene s pravom možemo smatrati prelazom Evrope u Slovenstvo. Od Evrope je pristuan napadniji spoljašnji duh (izražen kroz prkosni balkanski mentalitet). Od Slovenstva je u punoj meri prisutna patnja i sve ono što nosi saosećajnost, savest i sl.

Karmički zadatak Slovena jeste: produhovljenje duše tj. stvaranje prvog duhovnog člana - *Duhovno Ja*. Ovaj će proces iću u više etapa. Dok Zapadni Sloveni imaju zadatak da prenesu duhovne impulse iz Srednje Evrope dalje na Istok, dotle Južni i Istočni imaju nešto kreativniji zadatak. Hrišćanstvo je moguće shvatiti kao sposobnost razumevanja drugih s jedne strane, a sa druge kao sposobnost žrtve radi dobrobiti drugih. Čini mi se da se prva etapa hrišćanstva priprema među Južnim Slovenima, a druga među Istočnim. Južni Sloveni koji žive na mestu susreta različitih ili čak oprečnih duhovnih strujanja, u budućnosti bi mogli postati glavni protivnici isključivosti, dok bi Istočni mogli postati glavni protivnici samoživosti. Ove dve stvari su povezane, jer potiču iz istog izvora - sebičnosti.

U ovom spisu ću svoju pažnju usmeriti na narode bivše Jugoslavije i to prvenstveno na narode koji pripadaju srpsko-hrvatskom govornom jezičkom području, koji ne samo u jezičkom smislu čine jednu celinu, jer se ipak, sva bitna pitanja rešavaju u ovoj skupini s jedne strane, a sa druge pošto upoznamo narode ove skupine, upoznajemo u uloge ostalih narode bivše Jugoslavije.

Ovoj skupini pripadaju s jedne strane Hrvati, sa druge srpsko-crnogorska celina, koju ću nazvati Srbi, a u sredini Bosanci. Bosanci su mešavina više naroda, ali su se samo delimično pretopili i pretvorili u jedan narod - Bošnjake. Zato ću za opisivanje bosanskih osobina, opisivati skupinu duša koja je najveći nosilac ovih osobina - muslimane. Prijemčivost Srba za određene istočnoslovenske osobine, preduslovio je njihov geografski položaj (Istok). Hrvati su skloni evropskim uticajima, pa su se našli na Zapadu. Dok su muslimani spona između jednih i drugih, pa su se našli na sredini. Svaki od centralnih

jugoslovenskih naroda u određenoj je duhovnoj vezi sa pojedinim članovima duše: Hrvati - *duša razuma*, Srbi - *duša svesti*, a muslimani - *duša osećaja*. Tako da imamo osobine koje su kod pojedinih naroda izraženije. S jedne strane imamo Hrvate - intelekt, tj. mišljenje, s druge Srbe - volja, a u sredini muslimane - osećanja. Tako nam se i prostorno objašnjava da Južni Sloveni čine jedan organizam. Glava - Zapad: Hrvati; udovi - Istok: Srbi; srce - sredina: muslimani. Naglašavam da su veze pojedinih naroda sa određenim članovima duše, duhovne, a za sada potpuno nesvesne. Dakle, uopšte se ne radi o svesnim vezama kao u Zapadnoj i Srednjoj Evropi. One će biti vidljive u punoj svesti tek posle pravilnog razvoja *duše osećaja*, *duše razuma*, a naročito *duše svesti*, jer karmički zadatak Slovena je: produhovljavanje, a ono će ići u etapama. Kod Južnih Slovena stvar je sledeća: posle pravilnog razvoja *duše svesti*, duh srpskog naroda imaće zadatak da stvori uslove da se kroz *dušu svesti* u potpunosti ispolje duhovni impulsi tj. da se stvori volja koja neće delovati iz egoističkih pobuda, već iz potreba duhovnog sveta. Duh hrvatskog naroda imaće zadatak da stvori uslove da intelekt-mišljenje postane oruđe duhovnog sveta produhovljavanjem *duše razuma*. Dok Bosanci imaju zadatak da stvore uslove za produhovljavanje *duše osećaja*. Dakle, stvoriće se tri pola duhovnih sposobnosti (prvenstveno razumevanja): Srbi - produhovljena volja, Hrvati - produhovljeno mišljenje i Bosanci - produhovljeno osećanje. Sada je moguće objasniti i zadatak Slovenaca i Makedonaca. To su mostovi povezivanja sa Evropom i Bugarima, tj. duhovni prelaz Hrvata u Evropu vrši se preko Slovenaca, a duhovni prelaz Srba u Bugarsku vrši se preko Makedonaca.

No, sile zla isprečavaju se na putu pravilnog razvoja. Da bi se uočili načini njihovog delovanja, potrebno je shvatiti tri žrtve koje su podneli južni Sloveni. Ove žrtve imaju dalekosežne posledice na njihov razvoj. Prva žrtva je prihvatanje tereta turskog carstva. Srbi su se usled turske najeзде "zamrzli" u razvoju. Osobine čistoće duše, koje su nekada uzrokovale primanje hrišćanstva (kao na primer, hrabrost), nisu uopšte pretvarane u druge duhovne sposobnosti, već su ostale onakve kakve jesu ili su se čak pojačale, a posledice će biti vidljive kasnije. Ipak su Bosanci-muslimani podneli najveći teret ove žrtve primivši islam i duhovno se unazađujući. Hrvati nisu podneli prvu žrtvu, ali je to nadoknađeno drugom žrtvom - prihvatanjem fašističkih ideja u Drugom svetskom ratu. Fašizam je izazvao neviđene sukobe među narodima i zbog njega su svi patili, ali duhovni teret koji je došao sa fašizmom, najviše su podneli Hrvati. Kada se fašizam iz Nemačke proširio na Balkan, oni su prvi potpali pod njegov uticaj i na duhovnom planu podneli žrtvu unazađujući sebe egoizmom i šovinizmom koji se širio tom ideologijom. Treća žrtva jeste žrtva socijalizma koju su podneli svi, ali Srbi su na duhovnom planu bili najviše pogođeni. Socijalistički duh materijalizma i kolektivizma najviše je unazadio Srbe. Naravno, radi se o duhovnim žrtvama. Na fizičkom planu stvar je po pravilu, obrnuta. Fizički najviše plaćaju oni koj je određeni duhovni uticaj najmanje pogodio.

Sloveni imaju zadatak da stvore prvi pravi duhovni član: *duhovno Ja*. Démoni, koji odgovaraju pravim protivnicima *duhovnog Ja*, još nisu uključeni u evoluciju, tako da se sile zla koriste snagama koje su im danas na raspolaganju, a to su protivnici pravilnog razvoja duše: Lucifer, Ariman i Asura. Generalno su Južni Sloveni još pod snažnim uticajem Lucifera, ali koji je tako oblikovan da u određenim uslovima (na primer, rata) on bude poglodno tlo za uticaj demona viših stepena moći. Naglašavam, da se dole navedeno o uticaju Arimana, a naročito Asura ne uzima kruto, već da to vredi pod određenim okolnostima. Uticaj demona je uvek povezan, ali je moguće ići i u konkretne pojedinosti. U principu, démoni uvek pokušavaju da ometu pravilan razvoj duše za koju je vezan pojedini jugoslovenski narod, da bi se stvorili uslovi da se u budućnosti onemoguću produhovljavanje odgovarajuće duše.

Lucifer, protivnik pravilnog razvoja *duše osećaja*, napada duh Bosanaca (muslimanskog naroda), prvenstveno kroz religiju islama. Da bi se mogla izvršiti žrtva, moraju za to postojati preduslovi. Kod Bošnjaka-muslimana, to je bilo u njihovoj prethodnoj religiji: bogumilstvu, koje je pored ostalog, učilo da je čovek pali Anđeo koga je Sotona zatvorio u telo, a i da je čitav materijalni svet delo Sotone. Izvesna nezaiteresovanost za fizički svet, bila je polazna tačka za napad Lucifera, jer je primanje islama, u stvari, pokušaj da se sposobnost uravnoteženja (osećanja) između dva pola Južnih Slovena (volja i mišljenje), pretvori u težnju ka duhovnom umrtvljenju, svojstvenom istočnjačkom duhu. Besmislena težnja za povezivanjem sa Orijentom, Bošnjake je zadržala u "tamnom vilajetu". Duhovna dekadencija, svojstvena bosanskim kasabama, nije ništa drugo nego duhovna snaga pretvorena u duhovno umrtvljenje.

Nacionalizam, kao luciferski oblik svesti, kod Hrvata poprima osobine Arimana, protivnika pravilnog razvoja *duše razuma*. Preduslov za ovu žrtvu bio je u tome što Hrvati, zajedno sa Evropom, primaju duh egoizma i materijalizma. Intelektualna ispraznost javlja se i u jeziku, pa se sve to pretvara u gordost (tipično za materijalistički intelekt). Sve to vodi jakoj težnji za otcepljenjem od ostalih Južnih Slovena (arimanski egoizam). U ratnim prilikama put za ostvarenje ovog cilja vodi Asuri tj. genocidu. Najbolji primeri za ovo jesu Drugi svetski rat i stravični zločini NDH.

Luciferski kolektivizam srpskog naroda i njegovo življenje u prevaziđenim vrednostima (taj tradicionalni moral je naglašen kod Crnogoraca - čojstvo i junaštvo), u ratnim okolnostima pogodno je tlo za napad Asura, protivnika pravilnog razvoja *duše svesti*. Usled nepravilnog razvoja, duh srpskog naroda svoju volju, umesto u duhovni, usmerava u materijalni svet, gde se javlja težnja za dominacijom (poznata osobina reciprociteta između duhovnog i materijalnog sveta, što je dobro za jedan, nije dobro za drugi). Dolazi do degenerisane volje za uništenjem, koja pokušava da isprovocira smrt i ratove. Nisu Srbi skloniji genocidu od drugih, ali usmeravanje njihove volje na fizičke okolnosti, direktno vodi Asuri, a to je za njih naročito opasno, jer se nalazi u karmičkoj vezi sa *dušom svesti*.

Gore navedeno, može uvek da posluži kao model za tumačenje ponašanja jugoslovenskih naroda i upravo to možemo primentiti u analizi rata u Jugoslaviji. Može se sagledati šta je socijalizam doneo pojedinim jugoslovenskim narodima. U području *duše razuma* unešeni su arimanski uticaji koji su se širili materijalističko-marksističkom ideologijom. Ovaj jednostrani razvoj duše razuma, onemogućio je normalne veze među članovima duše, tako da je *duši osećaja* presečena duhovna veza koja bi je dovela do *duše svesti* (Srba), a *duša svesti* nije više mogla da utiče na svoje niže članove (čitaj: Hrvate i muslimane-Bošnjake). Ovo je imalo za posledicu da *duša osećaja*, prepuštena samoj sebi, stagnira u razvoju, pa su se danas javile vrlo čudne osobine kod Slovena: življenje u sadašnjosti (u *duši razuma*) i istovremeno u dalekoj prošlosti (u *duši osećaja*).

Sada je jasno zašto je u socijalističkim državama postojao prividni nacionalni mir. Lucifer se prividno povukao i prepustio da Ariman razvije intelekt-mišljenje. Pa kada su posle okolnosti bile povoljne, Lucifer ponovo deluje na Slovene, a sve duhovne sposobnosti stečene forsiranim razvojem *duše razuma*, sada su mogle biti upotrebljene u niže svrhe, tj. u šovinizam. Ako se sada stvore uslovi povoljni za izbijanje rata, na scenu stupa Asura, koji se učlanjuje u prazan prostor ljudske duše, stvoren nemogućnošću da *duša svesti* kontroliše svoje niže članove duše. Sada se pokazuje zašto je socijalizam najviše pogodio Srbe. Element volje kod Srba, koji se ispoljava kroz *dušu svesti*, postao je sredstvo za postizanje luciferskog cilja, tj. nacionalnog ujedinjenja.

Kod Hrvata socijalizam pojačava preko materijalističkog intelekta, egoizam, čija je logična posledica: suverena Hrvatska.

Vrlo je zanimljiv uticaj socijalizma na muslimane. Oni (kao i deo bosanskih katolika i pravoslavaca koji su se potpuno uklopili u biće Bosne - Bošnjaci), jako su skloni luciferskom uticaju, ali koji se ne ispoljava kroz luciferski kolektivizam (snažni nacionalni osećaj), već kroz luciferski egoizam, tj, prezir prema materijalnom svetu (kao posledica prodora istočnjačkih filozofija). Tako ovde nije u potpunosti uspela osnovna zamisao demonskih sila da se zloupotrebe duhovne sposobnosti *duše razuma* (čitaj: Hrvatska). I kod muslimana je došlo do šovinizma, ali sasvim drugim putem. Ova delimična zaštita imala je za posledicu najkonstruktivniju politiku u nacionalnim odnosima, koju su vodili muslimansko-bosanski političari, a koja se globalno zadržala čak i u vihoru rata, kada je došlo do raznoraznih zastranjivanja.

Ovde želim da izričito naglasim jednu stvar. Normalno je da je veoma jeftino davati neku crno-belu sliku ovog rata, ali je isto tako jeftino tvrditi da se ovaj rat desio sam od sebe. Ne, određene ideje su se rodile u krilu negativnih osobina određenih naroda, ali kako su Južni Sloveni jako povezani, demonske inspiracije jednog naroda "prljaju" drugi narod. Baš jugoslovenska kriza pokazuje razvoj demonskih inspiracija. Prvo se u okviru srpskog duha javlja ideja o ujedinjenju jedne nacije na ovim prostorima (u osnovi luciferski uticaj). Slovenci i Hrvati, potom, bivaju "uprljani" ovom inspiracijom, ali oni idu i korak dalje, tj. traže otcepljenje (u osnovi arimanski uticaj). Sada Srbi traže otcepljenje Krajine od Hrvatske (Ariman). No, muslimani se pasivno klate između jednih i drugih. Srpskoj politici oni počinju da predstavljaju glavnu prepreku u ostvarenju srpskog jedinstva. Usled negativnih navedenih osobina srpskog duha, dolazi do inspiracije Asura, u kojem srpski fašisti vrše masovna smaknuća muslimanskog stanovništva, pa dolazi i do poznatog "etničkog čišćenja". Zašto? Zato što vodeći srpski političari sa svojim demonskim inspiracijama osećaju da jedni muslimani poseduju duhovne energije koju su danas veoma potrebne Srbima (a vredi i obrnuto). Da bi sprečili duhovna izlećenja dolazi do "etničkog čišćenja". Posle ovog, usled prisutnog principa "oko za oko, zub za zub", na scenu stupaju osvetnici i svi tonu u moru krvi.

Bitno je uočiti jednu stvar na koju treba kao na opomenu, naročito pripaziti, a to je spoljašnji način na koji su demoni (čitaj: političari), uvukli narode u rat. Oni su počeli isticati da se suština problema nalazi u državnim, nacionalnim granicama. A u kartografiji svi narodi imaju ista prava. Pravo brojnijih da crta vlastitu granicu potpuno je istoventno pravu i najmanje nacionalne zajednice da radi isto. Evropa je izgleda propustila da nešto učini što je od izuzetnog značaja za buduće čovečanstvo. Nešto što neće mimoići nikoga, jer je Balkan samo pokazatelj da su arimanske sile snažno ušle u evoluciju čovečanstva. Ona nije naučila šta je pametno, ali mogla je da nauči šta je besmisleno. Svakako da nije problem u državi, već u ljudskim pravima u toj državi.

Arimanski cinizam se sa punom snagom sručio na Jugoslaviju. Normalno, trula građevina jugoslovenskog socijalizma bila je samoj sebi najveći neprijatelj, ometajući pravilan razvoj jugoslovenskih naroda. Potpomagane su mane svakog od njih, a time i produbljeni unutrašnji sukobi. No, u svemu navedenom krije se samo deo istine i to unutrašnje pretpostavke za raspad Jugoslavije. Drugi deo istine krije se u spoljašnjem faktoru, a tu se pogled muti. Već ovde stupam na nesigurno tlo nagađanja ili u najboljem slučaju, slutnji. Svakako bez vidovitih saznanja vrlo je teško prodreti u smisao današnjih činjenica koje su upravo takve kakve jesu, da bi mogle postati uzroci budućih, dobrih ili zlih događaja. Ali ipak, nešto se može reći. Može se govoriti globalno. Jačanje ideje o potrebi suvereniteta i najmanjih naroda ili još gore, sprovođenje ove ideje u delo, pospešuje inkarnaciju Arimana, jer njegov cilj i jeste razdor među ljudima. Ovo je svakako tačno, ali zvuči malo otrcano, jer bi istu stvar mogli konstatovati za svaki loš događaj. Može se govoriti

i nešto preciznije. Bliža perspektiva se tiče Slovena i već spomenutih etapa hrišćanstva. Sprečavanje etape hrišćanstva koja se tiče Južnih Slovena, onemogućilo bi i razvoj hrišćanske etape kod Istočnih Slovena. Naročito je opasno kidanje duhovnih tokova između Slovena i Srednje Evrope. Štajner tvrdi da bi time jedan deo Slovena potpao pod uticaj prevaziđenih duhovnosti, a drugi pod uticaj germanskog duha (u negativnom smislu). Tako bi i jedne i druge progutala proždrljiva ajkula - Amerika. Potrebno je i sledeće naglasiti: poznato je da je Zapad veštački podržavao tj. naoružavao jugoslovenski socijalizam koji se formalno suprotstavljao ruskom. Izgleda da je Zapad imao nameru da se protiv Rusa bori do poslednjeg Jugoslovena. Ali, uspeo je drugi trik: socijalistički eksperiment SSSR-a, kao preduslov za potpunu ekonomsku podređenost Istočnih Slovena, što direktno vodi potpunoj amerikanizaciji. Jugoslavija više nikom nije bila potrebna, osim za jednu stvar: za mini-eksperiment, tj. rastakanje države (ogled za ostale Slovene, pa i šire). To je licemerni Zapad koji danas glumi dobrotvora nudeći humanitarnu pomoć, sa zamišlju na vojnu intervenciju. Uzročnike ovakvih procesa treba tražiti u već nama dobro poznatim, mrskim neprijateljima. Vatikan (Jezuiti), prvi priznaje suverenu Sloveniju i Hrvatsku, Masoni - javne promocije osnivačkih skupština masonskih loža, na primer, u Beogradu, kao i organizacije kojima bi se već samim imenom mogla prepadati deca u Valdorfskim vrtićima - okultna društva Zapada.

Ipak, ne može se bez neke crne slutnje gledati na jednu stvar: na duboko cepanje Evrope na dva dela. Bogati i siti Zapada koji se ujedinjuje i siromašni i krvavi Istok koji se cepa. Bojim se da ovo ne dovede do toga da sva duhovna energija koja leži u slovenskim narodima, a koja bi Evropu trebalo da dovede do *duhovnog Ja*, ne bude zloupotrebljena u sasvim druge svrhe.

Što se tiče krize u Jugoslaviji, ključ rešenja jeste Bosna. Svaki drugi rat na području bivše Jugoslavije (na primer, na Kosovu), ne bi se puno doticao teme ovog spisa, a bio bi u sasvim drugoj funkciji. Bosna ima veoma specifične zadatke, iz čega proizilazi i vrlo specifična sudbina. Naravno, ovo u izvesnom smislu vredi za svaku zemlju, ali što se tiče povezivanja kultura, Bosna je u Evropi jedinstvena. Ne zaboravimo da se u Evropi jedino u Sarajevu mogu jednim pogledom obuhvatiti četiri bogomolje glavnih monoteističkih religija. Nigde između Srednje i Istočne Evrope ne postoji tako snažan duhovni most koji povezuje ova dva duhovna uticaja kao u Bosni. Na svim drugim mestima stoji čvrsta državno-nacionalno-konfesionalna granica. Na primer, između Nemaca i Istočnih Slovena, stoji katolička Poljska. U Bosni imamo sve što je neophodno: Hrvate, koji naginju srednjoevropskim uticajima. Srbe, koji su u jakoj duhovnoj vezi sa Istočnim Slovenima. Muslimane (pogrešno nazavane Bošnjaci), kao faktor izjednačavanja i ujedinjenja. Zato Bosna proživljava ono što proživljava i proživljavaće sve dok ne izgradi sposobnost razumevanja do izuzetnih visina. Ostaje otvoreno pitanje: da li će zlo uspeti u svojoj nameri tj. da li će mu poći za rukom da sruši ovaj duhovni most? Ne želim da ulazim ni u kakve političke špekulacije po pitanju budućnosti Bosne, ali je bitno da svoju pažnju usmerimo na sposobnost mudrog vođstva čovečanstva da takve tokove zla preusmeri na dobro. Mislim da je netačno tvrditi da u svakom zlu ima dobra i da ono u krajnjoj liniji, može dati dobre rezultate (ovo obično tvrde oni koji nisu propatili u životu). Ne, zlo je zlo, ali ga Bogovi mogu usmeriti u tokove koji pomažu dobru. Dakle, ako se neko zlo pokaže kao preduslov nekog dobra, uzrok tome nije u dobroti zla, već u mudrosti Bogova. Slično je i sa žrtvom. Kada bi žrtva postojala radi žrtve, onda bi trebalo da težimo mozohizmu. Žrtva nije ništa što je samo po sebi dobro, ali je ona nekada jedini izlaz iz ćorsokaka. Na primer, žrtvovanje muslimana nije ništa što je samo po sebi dobro, tj. duhovno unazađivanje i pogrešno usmeravanje na Istok je loše, ali to je bio jedini izlaz, jer da se tako nisu naglasile osobine pasivnosti kod Bosanaca, u mnogim ratovima bi uspaljene balkanske glave dovele u pitanje i

fizički opstanak jednog dela južnih Slovena. Tako je sa žrtvom Srba i Hrvata. To nije ništa samo po sebi dobro, ali će budući događaji, koje će stvoriti mudrost vođstva čovečanstva, pokazati da su to bili jedini mogući izlazi. Normalno, preusmeravanje tokova zla, nije moguće bez saradnje sa ljudima, a ljudi na tome neće moći da sarađuju ako budu u okolnostima koje im parališu akciju. Druga je stvar da li antroposofski pokret želi da sebe pretvori u neku mantrašku sektu čiji su krajnji dometi u tome da mole Bogove da prestanu krvoprolića. Antropsofi su odgovorni za ono što će se ljudima dešavati u budućnosti. Trebalo bi da su svesni vlastite misije. A da li su?

NAPOMENA: Mislim da je jasno da sam hteo da kažem da će *duhovno Ja* (usmereno na sposobnost razumevanja), koje će stvoriti narodi Jugoslavije, biti sastavljeno iz tri dela: oplemenjene *duše svesti*, *duše razuma* i *duše osećaja*.

Štajner je pod nazivom *duhovno Ja*, mislio na pročišćeno astralno telo (*duša osećaja* i duševno telo). No, ovo bi podrazumevalo da se, na primer, *duša svesti*, ne samo razvije (kao kod naroda Zapadne Evrope), već da se razvije i u pravoj meri, tako da ne postoji egoizam. Slično je i sa *dušom razuma*. Ona može biti sasvim dobro razvijena, ali i istovremeno potpuno prožeta materijalističko-egoističnim mislima. To su neophodni preduslovi koje sam ubrojao u naziv *duhovno Ja* (manas).

(Skraćena verzija teksta objavljenog u časopisu
"Das Goetheanum" 7/1993)